ŠĖTONIŠKOS EILĖS

Iš anglų kalbos vertė
Danguolė Žalytė

SALMAN RUSHDIE

Sofoklis
Vilnius, 2022

Taigi šėtonas, pasmerktas klajūno, valkatos ir perėjūno gyvenimui, namų neturi; jis kilęs iš angelų, todėl viešpatauja vandenų platybėse ir ore, tačiau neturi nustatytos vietos ar ploto, kur galėtų padėti koją, ir tai yra jam bausmė.

Daniel Defoe,
Velnio istorija

TURINYS

I DALIS
Angelas Džibrylis 9

II DALIS
Mahoundas 98

III DALIS
Eloen Dėoenaes 137

IV DALIS
Aiša 212

V DALIS
Matomas, bet nepastebimas miestas 249

VI DALIS
Sugrįžimas į Džahilyją 371

VII DALIS
Angelas Azraylis 409

VIII DALIS
Arabijos jūra prasiskiria 483

IX DALIS
Stebuklingas žibintas 519

I DALIS

ANGELAS DŽIBRYLIS

– Kad atgimt galėtum, – traukė Džibrylis Farišta[1], kūliais virsdamas iš dangaus, – pirm numirti reikia. Tralialia! Tralialia! Kad ant žemės kristum, reik pakilt pirma. Tat – taa! Taka – thun! Šypsenai saldumo ašaros suteikia. Ir kančiom gražuolės meilė perkama. Baba[2], jei atgimti trokšti...

Vieną žiemos rytą, priešaušriu, lyg ir per Naujuosius metus, iš giedro dangaus, iš didžių dvidešimt devynių tūkstančių dviejų pėdų aukštybių į Lamanšą krito du tikrų tikriausi, pilnamečiai, gyvi vyriškiai be parašiutų ir be sparnų.

– Tai pirmiau numirt turi, – be galo be krašto po alebastro mėnuliu, kol naktį perskrodžia garsus klyksmas: – Velniop tavo traldas, – žodžiai it kristalai kybo baltoje šerkšnotoje naktyje, – filmuose tu tik žiopčiodavai, už kadro dainuodavo kiti, taigi nebaladok man galvos savo prakeiktais stūgavimais.

Plėšdamas ekspromtu sukurtą gazelę, Džibrylis, bebalsis solistas, šokinėjo mėnesienoje: plaukė ore peteliške ir krūtine, rietėsi į kamuolį, kėtojosi beveik išaušusios beveik begalybės fone, nutaisydamas herbuose vaizduojamas pozas – stovintis piestu, gulintis pakelta galva – ir priešino gravitacijai levitaciją. Dabar jis smagus ritosi kandžiojo balso link.

---

1 Angelas Gabrielius (*urdu*).

2 Tėvas; vaikinas; ponas (*urdu*).

– Aha, ponas Salota, čia jūs, nuostabu. Žiū, senasis Pataikūnius. – Sulig tais žodžiais antras, pernelyg tvarkingas, krintantis galva žemyn prispaustomis prie šonų rankomis šešėlis pilku kostiumu, kurio visos sagos buvo užsegtos, su katiliuku, kurio neįtikimu tebesilaikymu ant galvos jis nėmaž nesistebėjo, vyptelėjo nutaisydamas pravardžių nekentėjo miną. – Ei, Šaukščiau, – sukliko Džibrylis, ir anas antrą kartą krūptelėjo nuo kojų iki žemyngalvos, – tiesiai Londonan, brolau. Štai ir mes! Šikniai apačioj net nesupras, kas juos ištiko. Meteoras, žaibas ar Dievo rykštė. Iš giedro dangaus, mažiau. Drrrioksssttt! Bumbt, a? Kas per nužengimas, *jar*[1]. Kaip Dievą myliu – tėkšt.

Iš giedro dangaus: didysis sprogimas, paskui krintančiosios žvaigždės. Visko pradžia, mažutis laiko gimimo aidas... Laineris „Bostan“, skrydžio numeris AI-420, be jokio perspėjimo sprogo aukštybėse virš didžio sugedusio gražaus baltutėlaičio žiburiuoto miesto, Mahagonio, Babilono, Alfavilio. Bet Džibrylis jau pasakė jo pavadinimą, man nedera kištis: naktyje mirkčiojo žybčiojo linkčiojo Londonas, Vilajato[2] sostinė. Himalajų aukštyje biriame sausio ore trumpam įsižiebė ankstyva saulė, iš radarų ekranų išnyko vaizdas, ir retas oras prisipildė kūnų, kurie nuo katastrofos Džomolungmos leidosi į blyškią, it pienu užlietą jūrą.

Kas aš?

Kas čia dar?

Lėktuvas trakštelėjo it ankštis, barstanti sėklas, it kiaušinis, atskleidžiantis savo paslaptį. Du aktoriai, šoklus Džibrylis ir susisagstęs, susiraukęs ponas Saladinas Čamča[3], krito kaip tabako kruopelės iš perlūžusio seno cigaro. Virš jų, už jų, po jais tuštumoje kybojo atlošiami krėslai, stereofoninės ausinės, gėrimų vežimėliai, judėjimo sukeliamo pykinimo padarinių talpyklos,

1 Draugas (*urdu*).

2 Britanija; Europa; Vakarai (*urdu*).

3 Šaukštas; pataikūnas (*urdu*).

atvykimo kortelės, neapmuitinami vaizdo žaidimai, pintos kepurės, popieriniai puodeliai, antklodės, deguonies kaukės. Be to (nes lėktuvu skrido ne taip jau mažai persikėlėlių, taip, gana daug žmonų, kurias budrūs, išmanantys savo darbą pareigūnai priekabiai ištardė apie jų vyrų lytinių organų ilgį ir apgamus, aibė vaikų, kurių teisėtumu britų valdžia, kaip visada, pagrįstai abejojo), su lėktuvo liekanomis susimaišė irgi sudužusios, irgi absurdiškos sielų šukės, prisiminimų nuolaužos, savasčių išnaros, gimtųjų kalbų bigės, atskleistos paslaptys, neišverčiami anekdotai, sunaikintos ateitys, prarastos meilės, užmirštos tuščių skambių žodžių „šalis“, „tėvynė“, „namai“ reikšmės. Mažumėlę apkiautę nuo sprogimo, Džibrylis ir Saladinas lėkė žemyn it ryšuliai, išmesti lengvabūdiškai užsižiopsojusio gandro, ir žemyn galva, kaip dera vaisiui, slenkančiam gimdymo takais, garmantis Čamča kiek suirzo, kad bendrakeleivis atsisako kristi paprastai. Saladinas smigo žemyn, o Farišta globė ir graibstė orą, mataruodamas rankomis ir kojomis it pervargęs aktorius, nemokantis vaidinti santūriai. Po jais debesyse skendėjo ir laukė jų nužengimo lėta sutenėjusi Rankovės[1] tėkmė, skirtoji jų vandeninės reinkarnacijos vieta.

– Skryblių rusišką dėviu, kelnes angliškas mūviu, – traukė Džibrylis, versdamas seną dainą į anglų kalbą iš beveik nesąmoningos pagarbos veržliai artėjančiai naujajai tėvynei. – Japoniški batai, indiška širdis tiktai. – Debesys kunkuliuodami kilo jų link, ir turbūt dėl didžiosios kamuolinių ir lietaus debesų mistifikacijos, milžiniškų banguotų perkūndebesių, it kūjai stūksančių aušroje, o gal dėl dainų (vienas uoliai tralialiavo, kitas jį nušvilpė) ar dėl sprogimo bangos sukeltų kliedesių, trukdančių jiems suvokti neišvengiamybę... nesvarbu kodėl, bet abu vyrai, Džibrylsaladinas Faristačamča, pasmerkti begaliniam ir vis dėlto turinčiam pabaigą angeliškai velniškam kryčiui, nesuvokė, kada prasidėjo jų transmutacija.

1 *La Manche* – „rankovė“ (*pranc.*).

Mutacija?

Tikrai taip, bet neatsitiktinė. Aukštai oro erdvėje, toje minkštoje nepastebimoje sferoje, kurią galimybe pavertė šis amžius ir kuri šį amžių pavertė galimybe, tapdama viena jam būdingiausių vietų, kraustymosi keliu ir mūšių lauku, planetos mažintoja ir valdžios tuštuma, itin nesaugiu ir laikinu plotu, apgaulingu, netolydžiu, kintamu (nes kai viską paleidi vėjais, gali atsitikti bet kas), trumpai drūtai, aukštybėse paklaikę aktoriai patyrė permainų, kurios būtų paglosčiusios senajam ponui Lamarkui širdį: dėl kraštutinių aplinkos sąlygų poveikio įgijo tam tikrų savybių.

Kokių savybių? Pala pala, manai, kad Kūrybai pakanka akimirksnio? Taigi apreiškimui irgi nepakanka... pažvelk į juodu. Ar pastebėjai ką nors nepaprasto? Tiesiog drimba du rudaodžiai vyriškiai, pamanyk, nieko naujo; per aukštai užkopė, iššoko aukščiau bambos, per arti priskrido prie saulės, ar ne?

Ne. Klausyk:

Ponas Saladinas Čamča, pritrenktas garsų, sklindančių iš Džibrylio Fališto burnos, puolė kovoti su jais savomis eilėmis. Fališta, sklęsdamas nepaprastu nakties dangumi, irgi išgirdo seną dainą, kurios žodžius parašė ponas Džeimsas Tomsonas, g. 1700, m. 1748.

– ... paliepus Dangui, – giedojo Čamča, krutindamas šovinistiškai raudonasbaltasmėlynas nuo šalčio lūpas, – iškilo iš žydrųjų vandenų. – Apimtas siaubo, Fališta dar garsiau užbliovė apie japoniškus batus, rusiškas skrybėles ir nesuterštas indostanopusiasališkas širdis, bet nepajėgė perrėkti laukinio Saladino rečitalio. – Ir angelai sargai užtraukė giesmę.

Reikia pripažinti: jie negalėjo girdėti vienas kito, tuo labiau kalbėtis ir varžytis, kas garsiau padainuos. Jie sparčiai artėjo prie žemės, oras švilpė ausyse, kaip jie galėjo? Ir vis dėlto galėjo.

Jie švilpė žemynžemyn, žiemos šaltis, šarma aptraukęs blakstienas, grėsė sušaldyti širdį ir pažadinti abudu iš svajingų

kliedesių, jie tuoj tuoj būtų suvokę dainavimo, rankų, kojų ir kūdikių lietaus, kuriam ir patys priklausė, stebuklą ir iš apačios skubančios jų pasitikti lemties siaubą, bet atsitrenkė į kunkuliuojančius šaltus debesis, kiaurai permirko ir kaipmat apledėjo.

Jie atsidūrė ilgame stačiame tunelyje. Čamča, manieringas, stingus ir vis dar žemyngalvis, išvydo Džibrylį Farištą violetiniais safario marškiniais, plaukiantį jo link debesiasieniu piltuvu, ir buvo besušunkąs: „Eik šalin! Traukis nuo manęs“, bet kažkas jį sulaikė, kažkas suplazdėjo ir cyptelėjo paširdžiuose, todėl, užuot atstūmęs, jis išskėtė rankas, ir Farišta įskriejo jam į glėbį, jie apsikabino vieno galva kito kojos ir nuo susidūrimo ėmė vartytis kūliais, nepaleisdami vienas kito, kol išsirito pro angą į Stebuklų šalį; besibraunančius iš baltumos, juodu apspito aibės nuolat besikeičiančių pavidalų: dievai virto jaučiais, moterys – vorais, vyrai – vilkais. Debesų mišrūnai: milžiniškos gėlės moters krūtimis, karančiomis nuo mėsingo stiebo, sparnuotos katės, kentaurai spaudė juos, ir bemaž nugeibusiam Čamčai toptelėjo, kad jis irgi debesinis, pakitęs, įvairiarūšis, lyg būtų suaugęs su žmogumi, kurio galva dabar įsprausta jam tarp kojų, o kojos apsivijusios jo ilgą aristokratišką kaklą.

Tačiau šis žmogus neturėjo laiko išpūstoms gražbylystėms, tikriau tariant, jam tiesiog užkando žadą; mat iš debesų verpeto ką tik išniro brandaus amžiaus žavėtoja žaliu auksu ataustu brokato sariu, su briliantu nosyje ir kuodu, kurį nuo aukštybinio vėjo saugojo lakas, ant viršugalvio; ji ramiai sėdėjo ant skraidančiojo kilimo.

– Rekha Merčant, – pasveikino ją Džibrylis. – Neradai kelio į dangų, a? – Žiauru šitaip užkalbinti mirusią moterį! Bet nesmerkime jo – apsidaužiusio, krintančio – per griežtai...

– Kas per velniava? – nieko nesuprasdamas, paklausė į jo kojas įsikibęs Čamča.

– Tu jos nematai? – suriko Džibrylis. – Nematai jos prakeikto Bucharos kilimo?

– Ne, ne, Džibai, – šnibždėjo jam į ausį jos balsas, – nesitikėk, kad jis mane išvys. Esu skirta tik tavo akims, galbūt kraustaisi iš proto, kaip manai, paikši, kiauliašūdi, meile mano. Po mirties daraisi atviras, numylėtasis, todėl galiu tave vadinti tikraisiais vardais.

Debesinė Rekha šnibždėjo nemeilius žodelius, bet Džibrylis vėl šūktelėjo Čamčai:

– Šaukščiau? Ar tu ją matai, ar ne?

Saladinas Čamča nieko nematė, nieko negirdėjo, nieko neatsakė. Džibrylis liko su ja akis į akį.

– Negerai padarei, – prikišo jis. – Negerai, ponia. Nuodėmė. *Sačmuč*[1].

– O, dabar tu man rėži pamokslą, – nusijuokė ji. – Įsikūnijusi dorybė, mirsiu iš juoko. Tai tu mane palikai, – priminė jos balsas jo ausiai, regis, kandžiodamas lezgelį. – Tai tu, o mano džiaugsmo mėnesėli, pasislėpei už debesies. O aš tamsoje, apakusi, paklaikusi iš meilės.

Jis išsigando.

– Ko tu nori? Ne, nesakyk, eik sau.

– Kai sirgai, negalėjau tavęs lankyti, kad nekiltų skandalo, tu žinojai, kad negaliu, kad nesirodau tavo labui, bet paskui nubaudei, pasinaudojai šia dingstimi palikti, šiuo debesiu pasislėpti. O dar ta ledinė moteris. Šunsnuki. Dabar, kai esu nebegyva, užmiršau, kaip atleisti. Prakeikiu tave, Džibryli, tegu tavo gyvenimas virsta pragaru. Pragaru, nes ten tu mane pasiuntei, būk prakeiktas, ir iš ten atėjai, velnie, ir ten keliauji, mulki, smagiai niurktelėk. – Rekhos prakeiksmas, o paskui eilės nesuprantama kalba, šiurkščios ir šnypščios, jam pasirodė, kad išskiria vieną žodį, nuolat kartojamą vardą Al Lat[2], bet gal tik pasirodė.

Jis įsikibo į Čamčą; juodu prasibrovė pro debesų apačią.

---

1 Iš tiesų (*hindi*).

2 Alacho žmona ir dievų motina senovės arabų mitologijoje.

Vėl greitis, greičio pojūtis, siaubingai švilpianti greičio gaida. Debesies stogas nuskriejo į viršų, vandenų bedugnė lėkė artyn, jie atsimerkė. Čamčai iš lūpų išsiveržė riksmas, tas pats paširdžiuose plazdėjęs riksmas kaip tada, kai Džibrylis atplaukė dangumi; šviesos spindulys pervėrė pražiotą burną ir jį išlaisvino. Bet jie pralėkė debesų pavidalus, Čamča ir Farišta, aptirpo, apsimiglojo, o Čamčą kliudžiusi saulė išlaisvino ne tik garsus.

– Skrisk! – suklykė Čamča Džibryliui. – Tučtuojau pradėk skristi. – Ir pridūrė, nežinia kodėl, antrą įsakymą: – Ir dainuok.

Kaip į pasaulį ateina naujovė? Kaip ji gimsta?

Kokie lydiniai, virsmai, junginiai ją sudaro?

Kaip ji išlieka, tokia nepaprasta ir pavojinga? Į kokius kompromisus turi eiti, kokius sandėrius sudaryti, kiek slaptosios prigimties išduoti, kad atitolintų griovėjų brigadą, angelą naikintoją, giljotiną?

Negi gimimas visada yra nuopuolis?

Ar angelai turi sparnus? Ar žmonės gali skraidyti?

Ponas Saladinas Čamča, iškritęs iš debesų virš Lamanšo, pajuto, kaip širdį sugniaužė nenumaldoma jėga, ir suvokė, kad tiesiog negali numirti. Paskui, abiem kojomis vėl tvirtai stovėdamas ant žemės, jis suabejos, priskirs savo lėkio neįtikinamybę sprogimo atbukintai nuovokai, o savo ir Džibrylio išsigelbėjimą – aklam, kvailam atsitiktinumui. Bet tuo metu Čamča neabejojo; jį apėmė noras gyventi, nuoširdus, nenugalimas, grynas, niekaip nesusijęs su jo apgailėtina asmenybe, tuo pusiau atsigavusiu beždžioniavimo ir balsų dariniu, kurio neverta paisyti, ir jis pajuto paklūstąs tam norui, taip, toliau, lyg būtų savo sielos, savo kūno prašalaitis, nes tas troškimas kilo iš paties jo kūno centro ir plėtėsi į išorę, versdamas kraują geležimi, raumenis – plienu ir sykiu panėšėdamas į nepakeliamai kietai ir sykiu nepakeliamai švelniai jį apgniaužusį kumštį; kol galų

gale šis noras visiškai įveikė jį ir galėjo judinti jo lūpas, jo pirštus, ką tik norėjo, o įsitikinęs savo valdžia, troškimas gyventi išsiveržė iš jo kūno ir griebė Džibryliui Farištai už kiaušių.

– Skrisk, – buvo įsakyta Džibryliui. – Dainuok.

Čamča laikėsi už Džibrylio, o šis pradėjo mosuoti rankomis, iš pradžių lėtai, paskui vis greičiau ir smarkiau. Jis mosavo vis tvirčiau ir tvirčiau, o iš lūpų išsiveržė giesmė, kaip ir Rekhos Merčant šmėklos užkeikimas, kalba, kurios jis nemokėjo, pagal melodiją, kurios nebuvo girdėjęs. Džibrylis niekada neneigė stebuklo; priešingai nei Čamča, stengęsis įtikinti save, kad nieko antgamtiško neįvyko, Farišta visada sakė, jog gazelė buvo dangiška, jog be giesmės plasnojimas būtų buvęs bergždžias, o jei jie nebūtų plasnoję, tikrų tikriausiai būtų it akmenys šlamštelėję į bangas ar sprogę, atsitrenkę į įtemptą jūros būgną. Tačiau jų krytis sulėtėjo. Kuo ryžtingiau Džibrylis plasnojo ir kuo garsiau giedojo, giedojo ir plasnojo, tuo sparčiau lėtėjo leidimasis, kol galop abudu nusklendė į Lamanšą kaip popieriaus skiautelės, nešamos vėjo.

Jie vieninteliai liko gyvi po lėktuvo sprogimo, vieninteliai iškrito iš „Bostan“ ir nežuvo. Vanduo juos išplovė į paplūdimį, kur žmonės abudu ir rado. Šnekesnis vyriškis, vilkintis violetiniais marškiniais, saikstydamasis svaičiojo, kad jie ėję vandeniu, kad bangos juos švelniai išnešusios į krantą; bet antrasis, kuriam ant galvos stebuklingai tebesilaikė tižus katiliukas, tai paneigė.

– Mums tiesiog pasisekė, – tarė jis. – Nevaryk Dievo į medį.

Aišku, aš žinau tiesą. Aš viską mačiau. Šiuo tarpu neteigiu esąs visur esantis ir visagalis, bet tikiuosi, kad tiek dar sugebu. Čamča panorėjo, o Farišta įvykdė jo norą.

Katras padarė stebuklą?

Kas per giesmę traukė Farišta – angelišką, šėtonišką?

Kas aš?

Pasakykim taip: kieno melodijos geriausios?

Pirmieji žodžiai, kuriuos ištarė Džibrylis Farišta, atsipeikėjęs užpustytame Anglijos paplūdimyje su neįtikėtina jūrų žvaigžde prie ausies, buvo tokie:

– Mes iš naujo užgimėm, Šaukščiau, ir tu, ir aš. Sveikinu gimimo dienos proga, pone, ir linkiu daug laimės.

Sulig tais žodžiais Saladinas Čamča kostelėjo, užspringo, atmerkė akis ir, kaip dera naujagimiui, apsipylė kvailomis ašaromis.

2.

Reinkarnacija Džibryliui, jau penkiolika metų ryškiausiai indų kino žvaigždei, visada buvo svarbus dalykas, netgi prieš jam stebuklingai įveikiant Vaiduokliškąjį Virusą, kuris, visų nuomone, turėjęs nutraukti jo kontraktus. Todėl kas nors turėjo numatyti, tik niekas to nepadarė, kad, pakilęs iš patalo, jis, taip sakant, atliks darbą, kuris nepavyko mikrobams, ir, praėjus savaitei po keturiasdešimto gimtadienio, visam laikui paliks senąjį gyvenimą ir vienu metu dings kaip nebūta ar kaip į vandenį.

Pirmieji jo išnykimą pastebėjo keturi kino studijos krėslų ant ratukų komandos nariai. Gerokai prieš savo ligą jis įprato, kad didžiojo D. V. Ramos kino studijos teritorijoje iš vienos filmavimo aikštelės į kitą jį vežiotų greitų, patikimų galiūnų grupė, nes žmogus, vienu metu vaidinantis vienuolikoje filmų, turi tausoti jėgas. Vadovaudamiesi sudėtinga sutartinių ženklų (brūkšnelių, skrituliukų ir taškų) sistema, kurią Džibrylis prisiminė iš vaikystės tarp legendinių Bombėjaus pietų išnešiotojų (apie juos vėliau), vežėjai dardino jį nuo vieno vaidmens prie kito ir neklystamai pristatydavo laiku, kaip kadaise